

Toruń, 04.05. 2020 r.

Prof. dr hab. Roman Czaja
Instytut Historii i Archiwistyki
Uniwersytetu Mikołaja Kopernika
ul. Wł. Bojarskiego 1
87-100 Toruń

Recenzja dorobku naukowego dra Rafała Simińskiego w związku z postępowaniem habilitacyjnym

1. Charakterystyka dorobku naukowego

W pierwszym etapie kariery naukowej zainteresowania naukowe Pana Rafała Simińskiego koncentrowały się na postrzeganiu przestrzeni średniowiecznych Prus i Inflant. Najważniejszym rezultatem tych nowatorskich badań był doktorat, obroniony w 2006 r. i wydany drukiem dwa lata później, który został wysoko oceniony przez środowisko mediewistyczne. Po doktoracie Habilitant przeniósł punkt ciężkości swoich badań na historię Pomorza Zachodniego. Tę zmianę wyraźnie ukazuje struktura tematyczna 46 artykułów opublikowanych po 2006 r. Tylko pięć publikacji z tej listy nawiązuje do tematyki doktoratu a 4 prace mają charakter popularno-naukowy i dotyczą historii powszechnej. Pozostałe artykuły są efektem badań nad tematyką pomorską. Można wyróżnić cztery obszary badawcze, którym poświęcał swoją uwagę dr Simiński: historia miast pomorskich (16 artykułów), pielgrzymki mieszkańców średniowiecznego Pomorza (4 artykuły), dzieje pomorskich klasztorów (5 artykułów) oraz stosunki dyplomatyczne książąt pomorskich z zakonem niemieckim (11 artykułów). W tej systematyce nie mieści się artykuł poświęcony testamentom rycerstwa inflanckiego w późnym średniowieczu.

Badania nad pomorskimi miastami dotyczą różnych aspektów i w znacznym stopniu są wynikiem zaangażowania się Autora w różne przedsięwzięcia badawcze. Solidną kwerendą archiwalną wyróżniają się rozdziały poświęcone epoce średniowiecza w syntezach dziejów Gryfic, Koszalina i Szczecinka. Efektem współpracy z archeologami jest kilka przyczynków w publikacji prezentującej badania archeologiczne z terenu Stargardu. Na podkreślenie zasługuje udział dra Simińskiego w międzynarodowym projekcie „Residenzstädte im Alten Reich”, realizowanym przez Akademię Nauk w Getyndze i Uniwersytet w Kilonii oraz publikacja haseł poświęconych pięciu miastom pomorskim w leksykonie miast rezydencjonalnych. W badaniach nad pielgrzymkami mieszkańców średniowiecznego

Pomorza istotną rolę odegrały źródła archeologiczne i pisane, dzięki czemu prezentują one bardzo wartościowy przykład stosowania interdyscyplinarnej metodologii. Udział w projektach archeologicznych przyniósł kilka publikacji poświęconych klasztorowi premonstratensów w Białobokach oraz konwentowi augustianów-eremitów w Stargardzie. Ten krótki przegląd publikacji dra Simińskiego ukazuje znaczące poszerzanie jego zainteresowań naukowych po doktoracie. Warsztat naukowy Habilitanta wyróżnia się solidną dokumentacją źródłową, bardzo dobrą znajomością literatury przedmiotu oraz dążeniem do poszerzania bazy źródłowej. Dobrze o wartości dorobku naukowego dr Simińskiego świadczą publikacje artykułów w czasopismach niemieckich oraz w zagranicznych pracach zbiorowych w językach francuskim i niemieckim. Na podkreślenie zasługuje duża aktywność Habilitanta jako referenta na konferencjach. Niestety wśród 35 konferencji, w których uczestniczył dr Simiński zaledwie cztery to konferencje międzynarodowe. Za poważną lukę w dorobku naukowym dra Simińskiego uważam brak aktywność na polu krytyki naukowej. Jak wynika z załączonej bibliografii w czasie swojej kariery naukowej opublikował on tylko jedną recenzję.

2. Ocena głównego osiągnięcia naukowego:

Habilitant jako swoje osiągnięcie badawcze podlegające procedurze habilitacyjnej zadeklarował dzieło „Konflikt – pojednanie – współpraca. Studia nad polityką książąt zachodniopomorskich i biskupów kamińskich wobec zakonu krzyżackiego w Prusach w latach 1320-1423”. Z tematyką głównego dzieła ściśle łączy się 11 artykułów opublikowanych w latach 2013-2018. Należy podkreślić, że Autor nie powtarza w książce tekstów wcześniej publikowanych. W głównym dziele można odnaleźć jedynie pojedyncze zdania, z reguły relacjonujące stan badań, z wcześniej publikowanych artykułów, co w żadnym razie nie może być uznane za naruszenie rzetelności naukowej. W opublikowanym wspólnie z W. Długokęckim artykule „Opis granicy...” wydany został materiał źródłowy poddany analizie w rozdziale pierwszym. Większość artykułów przedstawia zagadnienia ze stosunków pomorsko-krzyżackich, które w monografii nie zostały uwzględnione, jak opracowanie o polityce księcia słupskiego Bogusława VIII w latach 1402-1411, które stanowi wartościowe wprowadzenie do rozdziału 1.2 („Księstwo słupskie w polsko-litewsko-krzyżackich procesach polubownych”), czy też tekst o traktacie pomorsko-krzyżackim z 1423 r. W szerszej perspektywie badawczej w kilku artykułach scharakteryzowani zostali posłowie i negocjatorzy wykorzystywani przez książąt zachodniopomorskich w kontaktach dyplomatycznych z zakonem niemieckim. Nie ulega więc wątpliwości, że licząca ponad 700 stron książka jest dziełem w pełni oryginalnym, prezentującym badania wcześniej

niepublikowane. Zgodnie z tytułem dzieło zawiera studia nad wybranymi problemami. Należy jednak podkreślić, że wpisane one zostały w spójną i logiczną koncepcję. Pod względem modelu pisania o polityce zewnętrznej późnośredniowiecznych władców książka Rafała Simińskiego bliższa jest pracom Klausa Neitmanna i Adama Szwedya. Autor raczej krytycznie odnosi się do monografii Olivera Auge (2009) poświęconej polityce zewnętrznej książąt pomorskich i meklemburskich. W charakterystyce stanu badań formułuje wobec książki kilońskiego historyka dość zasadnicze zarzuty: „wnioski wydają się nierzadko pozostawać w pewnym oddaleniu od podstawy źródłowej” (s. 14), „jego praca stanowi regres w odnośnych badaniach” (s. 23). Szkoda, że nie zostały one na kartach książki uzasadnione. Polemika z wynikami badań Augego nie tylko umożliwiłaby drowi Simińskiemu włączenie się w szerszą dyskusję nad charakterem działań politycznych w późnośredniowiecznej Europie, ale także dałaby szansę na szerszą recepcję jego ustaleń na forum międzynarodowym. Na marginesie tej uwagi chciałbym zauważyć, że tłumaczenie „Handlungsspielraum” jako swoboda działania s. (13), nie wydaje się trafne, być może właściwsze byłoby tłumaczenie tego terminu jako „przestrzeń działania”, ewentualnie „zakres swobody działania”.

Rozprawa habilitacyjna Rafała Simińskiego składa się ze wstępu, trzech rozdziałów, zakończenia oraz bibliografii, indeksów i streszczenia w języku niemieckim. Książka oparta została na bardzo szerokiej kwerendzie źródłowej. Autor prowadził gruntowne badania zarówno w archiwach mających dla tematu znaczenie podstawowe (Archiwum Państwowe w Szczecinie, Landesarchiv w Greifswaldzie i dawne archiwum wielkich mistrzów w Geheimes Staatsarchiv Berlin-Dahlem), jak i w instytucjach (archiwach, bibliotekach, muzeach), w których przechowywane są materiały pośrednio związane z tematyką jego badań. Kwerenda przyniosła bardzo znaczące efekty, umożliwiła wprowadzenie do obiegu naukowego nieznanego źródła i dostarczyła argumentów do pełniejszej dokumentacji przedstawianych tez. Uznanie budzi także bardzo dobra orientacja Autora w stanie badań, zarówno w odniesieniu do zagadnień pomorskich, jak i badań dotyczących krajów niemieckich i Polski. Omawianie każdego z problemów Autor rozpoczyna od charakterystyki współczesnych badań w skali europejskiej. Skrupulatność w cytowaniu prac naukowych bezpośrednio i pośrednio związanych z tematem badań dokumentuje licząca blisko 60 stron bibliografia. Na podkreślenie zasługuje fakt, że w tej analitycznej rozprawie, podejmującej bardzo wiele szczegółowych wątków, Rafał Simiński nie traci szerszej perspektywy i dostrzega potrzebę zmiany paradygmatu badań nad polityką zewnętrzną książąt zachodniopomorskich, która w starszej historiografii ukazywana była głównie jako domena i dzieło władców. W swoich

badaniach szerzej uwzględnia rolę rycerstwa i mieszczan w kontaktach księstw zachodniopomorskich z Krzyżakami. W tym też kontekście w pełni nowatorskie jest centralne pytanie badawcze książki o ośrodki tworzenia polityki zewnętrznej na dworach władców pomorskich. Szukając na nie odpowiedzi Habilitant uwzględnia dwie grupy problemów badawczych. Pierwsza z nich obejmuje pytania dotyczące kluczowych kwestii stosunków pomorsko-krzyżackich: ustalenia przebiegu granicy, procesów polubownych, sojuszy, kontaktów finansowych. Druga perspektywa badawcza uwzględnia wewnętrzne przesłanki polityki zagranicznej, głównie zaplecze społeczne oraz problemy finansowe.

We „wstępie” czytelnik znajdzie charakterystykę ram rzeczowych, chronologicznych i terytorialnych, wyczerpujące omówienie stanu badań i bazy źródłowej. Fragment zatytułowany „Metody badawcze i konstrukcja pracy” dotyczy głównie tego drugiego problemu, natomiast zawarte w jednym akapicie uwagi metodologiczne pozostawiają pewien niedosyt.

W rozdziale I Autor prezentuje badania nad dwoma problemami, które zasługiwałyby na przedstawienie w odrębnych rozdziałach. Pierwszy z nich to spory graniczne i delimitacja przebiegu granicy, a drugie to udział księcia słupskiego Bogusława VIII w procesach polubownych krajów unii polsko-litewskiej z zakonem niemieckim. Na podstawie źródeł pisanych oraz nowożytnych źródeł kartograficznych Habilitant z dużą wnikliwością rekonstruuje przebieg granicy między Pomorzem Gdańskim a księstwem wołogosko-słupskim i dominium biskupów kamieńskich. W wielu kwestiach szczegółowych dotyczących lokalizacji cieków wodnych i obiektów wyznaczających przebieg granicy oraz chronologii urzędników krzyżackich podejmuje polemikę z poglądami przedstawianymi w dotychczasowych badaniach. Szersze znaczenie mają wnioski dotyczące metod wyznaczania granicy w terenie i jej opisu. Na podkreślenie zasługuje fakt, że dr Simiński traktuje granicę jako dynamiczny fenomen, którego znaczenie w dyskursie politycznym między stronami uzależnione było przede wszystkim od procesów kolonizacyjnych i gospodarczych. W kontekście tych uwarunkowań stara się także analizować spory graniczne. Wskazuje na ich związek z rozwojem osadnictwa i struktur administracyjnych władztw terytorialnych zarówno po stronie pomorskiej, jak i krzyżackiej. Na podstawie analizy sporów granicznych i procedury ich rozwiązywania Autor postawił dobrze udokumentowany wniosek o skuteczności dyplomacji pomorskiej w obronie przez ekspansywną polityką terytorialną zakonu niemieckiego.

W drugim podrozdziale Autor odchodzi od bilateralnej perspektywy stosunków pomorsko-krzyżackich i na przykładzie udziału księcia słupskiego Bogusława VIII w

procesach polubownych polsko-litewsko-krzyżackich przedstawia politykę zewnętrzną w szerszym kontekście układów politycznych krajów strefy bałtyckiej. Oprócz aspektów polityczno-prawnych przedmiotem analizy są także zeznania świadków strony pomorskiej z lat 1412-1414. W badaniach tej problematyki dr Simiński uwzględnia także porównawczo studia nad podobnymi źródłami z procesów polsko-krzyżackich. Jego ustalenia dotyczące świadomości historycznej mieszkańców Pomorza Zachodniego znacznie wzbogacają dotychczasowy stan wiedzy nad recepcją kultu św. Ottona z Bambergu.

Drugi rozdział poświęcony został roli społeczeństwa w polityce książąt pomorskich biskupów kamińskich wobec zakonu krzyżackiego. Autor rozpoczyna swoje rozważania od przedstawienia zaplecza społecznego władzy terytorialnej. Z pewnością słusznie zauważa, że dla formowania się społecznego zaplecza władzy pierwszorzędne znaczenie miała nowa organizacja dworu i wykształcenie się rad książęcych pod koniec XIII w., do których oprócz przedstawicieli rycerstwa i duchowieństwa powoływani byli także mieszczanie. Kluczowe znaczenie dla tej części pracy ma analiza udziału przedstawicieli stanów pomorskich w układach i porozumieniach władców pomorskich z zakonem niemieckim. Poprzedzona ona została obszernym omówieniem 20 traktatów, które uwzględnia dynamikę chronologiczną ich zawierania, typologię oraz charakterystykę dokumentów. Proces włączania rycerstwa, duchowieństwa i mieszczan jako świadków i gwarantów przedstawiony został na szerszym tle porównawczym krajów Europy środkowo-wschodniej. Autor włączył do swoich rozważań także układy pomorsko-brandenburskie. Oryginalnym osiągnięciem dra Simińskiego jest rozpoznanie struktury społecznej świadków i gwarantów układów pomorsko-krzyżackich. Na podstawie skrupulatnej analizy materiału źródłowego wskazano na dwie przesłanki odgrywające istotną rolę w ich doborze: przynależność do najbliższego otoczenia władcy oraz pochodzenie terytorialne, odpowiadające zakresowi rzeczowemu traktatu. W drugiej części rozdziału drugiego Autor podjął szereg problemów związanych z sytuacją finansową władców pomorskich, ich zadłużeniem wobec zakonu niemieckiego i własnych poddanych oraz relacjami finansowymi między rycerstwem i mieszczanami z księstw pomorskich a Krzyżakami. Wielką zasługą Autora jest analiza ilościowa procesów zadłużania i wciągania mieszczan jako poręczycieli w książęce transakcje finansowe. Na przykładzie relacji pomorsko-krzyżackich bardzo dobrze udokumentowana została rola pożyczek jako instrumentu polityki zewnętrznej. Trochę zaskakuje włączenie do tej części pracy podrozdziału o rycerstwie zachodniopomorskim podejmującym służbę militarną na rzecz zakonu krzyżackiego.

Do najciekawszych fragmentów rozdziału drugiego należy oparta na solidnych podstawach źródłowych analiza wyspecjalizowanego personelu dyplomatycznego wykorzystywanego przez władców zachodniopomorskich w relacjach z zakonem niemieckim. Autor wskazuje na zaznaczający się od końca XIV w. proces profesjonalizacji grupy dyplomatów i negocjatorów, w której ze względu na kompetencje fachowe reprezentowani byli przedstawiciele rycerstwa, duchowieństwa i mieszczan.

W ostatnim rozdziale Rafał Simiński przedstawił instrumenty wykorzystywane przez władców zachodniopomorskich w prowadzeniu polityki zewnętrznej. Uwzględnione zostały narzędzia instytucjonalne (zjazdy, negocjacje, rokowania), materialne (prezenty), jednak większość rozważań dotyczy szeroko rozumianej piśmienności pragmatycznej, korespondencji i dokumentów. Problematyka ta w niewielkim stopniu była podejmowana w starszych badaniach, z tego też względu oparte na źródłach analizy Habilitanta mają zdecydowanie prekursorski i nowatorski charakter. Zebrany materiał pozwolił Autorowi na opracowanie systematyki zjazdów pomorsko-krzyżackich, wśród których wyróżniono zjazdy z udziałem Gryfitów na terenie państwa zakonnego oraz spotkania odbywające się na pograniczu, najczęściej na południowym odcinku granicy, między Szczecinkiem a Białym Borem. Ze względu na stan bazy źródłowej niewiele dało się powiedzieć o prezentach rozdawanych przez władców pomorskich, a zdecydowana większość rozważań poświęconych tej tematyce dotyczy podarunków przekazywanych przez władze zakonne. Podrozdziały poświęcone piśmienności pragmatycznej ze względu na bogactwo zebranego materiału źródłowego oraz rzeczowy i chronologiczny zakres badań mogłyby stanowić odrębne studium. Rozważania na temat korespondencji prezentują historię listu na Pomorzu Zachodnim od XIII w. i znacznie wykraczają poza tematykę książki. Uwagę tę można także odnieść do innych form piśmienności analizowanych w rozprawie (kredytywy, glejtów, dokumentacji transakcji finansowych oraz dokumentów traktatowych).

Sumując powyższe uwagi z pełnym przekonaniem stwierdzam, że dorobek naukowy dr Rafała Simińskiego jest w pełni oryginalny i wartościowy. Jego studia nad polityką władców zachodniopomorskich wobec zakonu niemieckiego wnoszą znaczący wkład do współczesnej mediewistyki i stanowią dobry przykład nowoczesnego podejścia do historii politycznej.

3. Wnioski

Stwierdzam, iż przedstawiona przez dr Rafała Simińskiego rozprawa habilitacyjna spełnia wszystkie warunki stawiane przez ustawę „O stopniach naukowych i tytule naukowym...” z 14 marca 2003 r. oraz ustawy z 2005 i 2011 r. (Dz. U. z 2005 r. nr 164, poz. 1365, Dz. U. z 2011 r., nr 84, poz. 455). Moim zdaniem cały dorobek naukowy dr Simińskiego i jego aktywność naukowa uzasadniają nadanie mu stopnia naukowego doktora habilitowanego.

Prof. dr hab. Roman Czaja